

HAZAI TÜKÖR

SZEGEDI LUKÁCS IMRE

SZEGED BOLYGÓI

(IV. rész)

KÜBEKHÁZA

Hajdan négy helység állott fenn: Baromlak, Béb, Buzsák és Százegyház. Itt a Maros—Tisza szögén Baromlak kettő is volt, egyik a mai Kübekháza helyén, tehát a Maros vidékén, a másik szintén a Torontál megyei Csóka mellett, a Tisza partján. Béb is itt volt, ezen a területen, Kisbéb néven önálló adózó község volt, és jóval később olvadt bele Kübekházába. Buzsák nevét a régi dülők még ma is majdhogyan őrzik. Béb valószínűleg ősi személynév volt, a Baromlak pedig nem szorul magyarázatra.

Hajdani, régi térképeken Százegyház előfordult mint Szegyház, nyilvánvaló a magas, híres templomáról vehette nevét. Nagy csaták színhelye volt ez a vidék, erre került el a hatalmas Ajtony vezér, fejedelem tartománya. Amidőn Csanád vezér Szent István király megbízásából összecsapott vele, a legenda szerint itt, a mai Kübekháza közelében egy dombon verte fel sátrát, hadiszállását. Állítólag fogadalmat is tett, ha győz, monostort épített. Álmában megjelent neki a jószerencse, s el is határozta rögtön, hogy éjszaka támadja meg Ajtonyt, így le is győzte, ő maga ütötte le a fejét. Az álom helyén meg is épült Oroszlámosmonostora.

Hol van már az akkori világ? Elképzelhetetlen. Mert egykor, akár hisszük, akár nem, hajózható folyó övezte ezt a vidéket. Ha folyó nem is volt, ér bizonyára, Kövecses néven. Ezen szállították a termésköveket, élelmiszereket. Többször pusztított erre tatár, török és a mostoha időjárás. Baromlakot és Bébet a kunok is feldúlták, később pedig Bébet a kun Kór nemzetség népesítette be.

Százegyházán — a magas templom a sok díszítéssel, száz, vagy még ennél is több cifrázattal — hasznot remélt a város is, Szeged. 1453-ban birtokrészeket adtak el, s ezentúl a város is földesúr lett a tájon. Kutatásokból kiderült, a híres templom Százegyháza a mai Kübekháza határában állott. Nem kímélték a törökök, feldúlták a vidéket, néptelenné tették. Am Szeged nem felejtette el jogát Százegyházához, s a törökvilágban is ragaszkodott hozzá. Szabó Tamás szegedi főbíró 1668. augusztus 16-án jelenti a királyi kamarának, hogy van nekik egy Százegyház nevű falujuk, amit régi atyáik aranypénzen vásároltak. A törökök kiűzése után, mint pusztát, a csanádi tiszttartóság 1718-ban Veliki Vászónak, a szegedi szerb katonaság kapitányának adta haszonbérbe. Ekkor ehhez a hatalmas bérlethez még az alábbi hat puszta tartozott: Szőreg, Rábé, Deszk, Budzsák, Szentiván, Klárafalva.

A Szeged vidéki dohánytermelők, az első telepesek az 1700-as évek végén már jelentős szerepet játszanak. Szeged város a pozsonyi kamarától 180 ezer 909 forint és 12 krajcárért megvette a szőregi uradalmat. Ide tartozott Szőreg, Szentiván, Gyála, Újszeged községek, Rábé és Térvár puszták. Kübekháza a kincstár kezén maradt, nem csatolták sem a szőregi uradalomhoz, sem pedig az óbébai uradalomhoz. A falu első telepesei dohánytermesztők voltak. Szegedről kitelepített magyarok. Kübekháza alapítását 1843 őszén határozta el a kincstár. A dohányültetvényesek vagy kertészek más községekben sem voltak úrbéri jobbágyok, hanem bérlők. Általában másfelé, évenként 2—3 ezüsterforint haszonbért fizettek holdanként, és a haszonbérbe vett földből négy holdon voltak köteles dohányt termeszteni. A szabadságharc előtt négy esztendővel, 1844 tavaszán ment végbe itt a telepítés. Az akkori falu közepén, a templomnak kijelölt helyen, továbbá a temetőnek fenntartott telken fakeszertet állítottak fel, annak jelképezésére, hogy ide római katolikusokat telepítenek. A sátorokban sorshúzás útján történt a telkek kiosztása. Itt numerusnak hívták a telket, vagy telepet, amely a kövekezőből állt: 12 hold szántóföld, másfél hold kaszáló, másfél hold legelő, fél hold beltelek, fél hold pótkert. Ebből három holdon feles gazdálkodásban tartoztak a telepesek dohányt termelni, 13 hold után pedig holdanként 4 forint haszonbért fizettek. Ez a megállapodás 20 évre szót.

Az első családok nevei is mutatják, hogy legtöbbször Szegedről származtak. Így Szeged-Alsóvárosból Onozó, Bálint, Farkas, Molnár; Újszegedről Mészáros, Kárka; Szeged-Rókusról pedig Gyöngyi. A szabadságharc leverése után, 1851-ben jelentek meg az első német telepesek, öt évre rá már 80 családot számoltak. Így Stein, Lenhard, Mayer, Stark, Müller és Knopf. Sok mendemonda terjedt el a falu névadójáról. Mi tagadás, a gróf úr nem nagyon szolgált erre rá. Mintaszerű hivatalnok volt világlátásban, az udvari kamarának az elnöke, s talán ezért is nevezték el róla a községet. Az tény, sohasem járt ezen a tájon, ebben a faluban, meglehet, azt sem tudta, merre van. A hajdani krónikák szerint három császárt szolgált hűséggel (próbálna most három hivatalvezetőt), mégpedig I. Ferencet, V. Ferdinándot és I. Ferenc Józsefet. A gróf teljes nevén így írt: Karl Friedrich Freiherr Kübeck von Kübau.

A szabadságharc idején nem jeleskedtek a falubeliek. A szőregi csata hírére Szegedre, Újszegedre, Makóra szaladt a nép. Több ház porrá égett. Szerencsétlenségből nem hiányzott itt soha. A Tisza jó néhányszor kiöntött, a kolera is nagy árat szedett a falubeli lakosságból. Ide a galíciai határszélen szállítással foglalkozó ruszinok hurcolták be a járványt. Eleinte Kübeckháza volt a falu neve, 1860-tól kezdve azonban elkopott a falu nevéből a cé. A falut kövesút köti össze Szegeddel. A műutat 1926-ban építették. Szó volt egy időben, már 1867-ben a vasút megépítéséről is. Ám elmaradt. Igaz, hajdanán az antivilágban Sina báró birtokán, uradalmában, Obébán a gazdatisztek „elsztrájkolták” az építkezést. Mert állandóan Bécsben tartózkodott a báró, ritkán járt itteni birtokán. Jó világ járt a helyi kis-királyokra. Eppen ezért mindig megakadályozták a vasút építését. A mai határnevek őrzik még leghívebben a valamikori időket. A határrészek, Budzsák, Bűgecs, Feketerét, Hathalom, Kaszáló, Keszegér, Kettőskút, Pótalék, Szelistye és Tó.

ÁLDOTT NÉGY ESZTENDŐ

Hosszú ideig elzart, sajátos határmenti falu volt ez. Magyar és német nyelvű lakossággal. A harmincas évek végén leginkább még gyalog jártak be, hiszen drága volt a maszek vállalkozó által indított buszjárat. Jelenleg 4700 hold közigazgatási területtel rendelkezik Kübeckháza, 1780 lélek él a faluban. Tizenkét utca, 536 ház. Talán egyetlen falu az országban, ahol 1945-től kezdve nem épültek házak. 1967-ben készült el az első kettő. Személyautót, motorokat nem sokat tartanak, 250 televízióra, 381 rádióra fizetnek adót, és csaknem 300 takarékbetétkönyv jelzi a lassú, de biztos jómódot, és több mint 3 millió forint a takarékszövetkezetben.

Tanácsháza, templom, művelődési otthon, tévesz, iskola, óvoda, gyógyszerár, orvosi rendelő, határőr-laktanya, posta, három élelmiszerbolt, kocsmá, TŰZEP-telep, egy emlékmű, presszó, buszállomás; hát jószerivel ennyi az egész. Negyedszázaddal ezelőtt a lakosok 25 százaléka sváb volt, jó gazdaságokkal, zsíros földekkel, termelőeszközökkel. A földterület és más vagyontárgyak csaknem az ő kezükben összpontosult. Az itteni szegények eljártak Szőregre, meg be, a távoli városba, Szegedre, ahol munkát vállaltak. Negyvenöt után 330 új gazdának osztottak földet, s ezek válógathattak a kisebb-nagyobb megüresedett házakban. Ezért is nem építkeztek. Később meg, az ötvenes évek elején rengetegen elpártoltak, hűtlenek lettek a faluhoz, a földhöz. A termelőszövetkezeti mozgalom nem váltotta be a hozzáfűzött reményeket, gyengécskén fizetett, ha fizetett. Akadt szép számmal önkényeskedés is. Mostanában egyre inkább hazabátorkodtak az iparból, megterült a közös asztal. Az elmúlt években áldott jó világ járt a kübeki földeken. Aprópénzre váltogatja a nagyüzem a lehetőségeit, s az emberek reményeit. A régi, hosszú éves bajokból most lábalgat a Sarló és Kalapács Termelőszövetkezet. A mezőgazdasági termelés a meghatározó. Egységes a falu gazdasági alapja. Igaz, naponta még több százan eljárnak Szegedre, mégis a többség a közösből találja meg a megélhetést. Az ötvenes években az akkori növényekkel, a hagyományos kultúrák mellett, meg az előírt „jóléti” növények mellett a kenderrel is próbálkoztak. De beletört a bicska. Később aztán a makói tájból átszelidített vöröshagyma, s a homokról idecsalogatott fűszerpaprika meg a napraforgó hódított tért, úgy-ahogy. Jelenleg a mák, a borsó és a lucerna társul az intenzívebb növényekhez, s a nagyüzemi gazdálkodás termőterületének a 32 százalékát foglalják el ezek a jobb pénzű kultúrák.

A kertekben évtizedekre visszanyúló hagyomány már az uborka, zöldbab, saláta és zöldborsó termesztése. Igaz, nem annyira intenzíven, mint a fóliás tájakon, Rőszkén, Mihályteleken, Szőregen. A közös gazdaság 1949-ben alakult, és valójában csak mostanában teremti meg a korszerű gazdálkodás alapjait. A 3400 holdon járadékosokkal, nyugdíjasokkal, alkalmazottakkal együtt — Szegedről sokan kijárnak —

315 ember keresi kenyerét. Az utóbbi négy esztendőben a tagság jövedelme megkétszereződött. Ma már azzal is dicsekedhetnek, hogy rendszeresen és készpénzzel fizetik a munkát. Az egy tagra eső jövedelem így alakult:

Év:	Egy tagra eső jövedelem:
1965	7 013 Ft
1966	12 950 Ft
1967	14 463 Ft
1968	16 700 Ft.

A közösség tiszta vagyona kétszeresére nőtt, ma már meghaladja a 12 millió forintot.

A falubeliek, akik a szövetkezetből élnek, becsületes munkájuk után becsületet megélhetést kapnak. Mégis nehezen oldódik ez a falu. Valahogy idegenkedtek a szövetkezettől, igaz, a korábbi vezetők eljátszották magukat. Talán ezért is, hogy annak idején hatvanan nem léptek be a közös gazdaságba, 600 holdon gazdálkodnak ki így, ki úgy. Akadt olyan is, aki mostanában bekopogtatott a tanácselnökhöz, megkérdezte, mit is csinálhatna a megtakarított 400 ezer forintjával. Mert a takaréka nem teszi, hogy is tenné, nincsen biztonságban, sose lehet tudni, mi lesz a sorsa. Így aztán a vejének vett egy házat Újszegeden, meg személyaútót. De kívül rekedtek a falu közösségén, maholnap szóba se állnak velük, nincsen közös téma, nem tudnak miről beszélni. A szövetkezet napról napra igazán megnyeri magának a tagokat itt is. Bár az 1969-es esztendő nem sikerül a legjobban.

VISSZAPERELT FÖLD

Annak idején néhai Kis Balázs is kuláklístára került. Jó harminc holdja volt. Aztán szétszaladt a föld, a lányának, aki férjhez ment, s a fiának, aki megnősült. Élték. A lányát egy homokról jött szegény ember vette el. Meglehet, nem csak a szépségeért. De jó ember volt ez, később megbetegedett az asszony, csaknem másfél évtizedig volt tehetetlen, gyógyíthatatlan. Ám az ember hűségesen ápolta, kitarított mellette, ellátta mindennel, a legjobb ruhákban járatta. Ne unatkozzon szegény, ezért két karjában vitte el, ha valamilyen szebb ünnepeket rendeztek a faluban. Igazán jó szívvvel, hűséggel viselte a gondját. A régi vagyon roncsait is őrizgették, nem verték el, megbecsülték a megkeresett fillért. Egy kis pénz összegyűlt a takarékbán. Aztán meghalt az asszony. A fél ház, meg a föld az ember nevének kellett volna, hogy szerepeljen. Ám Kis Balázs, akkor még élt, az a Kis Balázs, aki annak idején annyit tiltakozott a kuláklísta ellen, pereskedni kezdett vejével, lánya után a saját fiával. S végül vissza is perelte a vagyont, pénzt, földet, házat, majdhogy mindent. Végül is összejött neki 23 hold, s évenként 40 ezer forint adót vetettek ki rá. A faluban kinevették az öreget, ujjal mutogattak rá a gyerekek is, amikor trágárszekerével végighajtott az utcában. Íme a példázata.

— A földből éltem én mindig. A fiatalabbak, a maiak nem tudják, hogy mi az. Mert nem osztogatták nekünk ingyen, megéheztünk minden rögöt. Sok éven át kurgogattunk, míg összejött egy-egy hold. Nekem nincs mit tagadnom, szégyenkezni valóm van elég, mégis elmondom, hogy nálunk mi volt a szokás. Ettünk, mint más nagygazda családnál. Amit lehetett, elspóroltunk a hasunktól. Nem csaptunk valami fényes terítéket, úgy az asztalon. Egy kanál, egy tányér. A bútorokra, a lakásunkra se sokat költöttünk. Minek? Mindegy az, hogy milyen széken ül az ember, vagy milyen ágyon alszik. Tudom, sokan el se hiszik, de én együtt aludtam a fiammal, a feleségem meg a lányommal, még akkor is, amikor már nagyok voltak. Húszévesek. De a földünk szaporodott. Nekem ez volt mindenem. Hiába is mondanám, el se hiszik. Megszenvedtem én ezért. Ma már fel se veszem. Jöttek az ötvenes években. Mondták, az ilyen kuláknak földben a helye. Azért csak nem bújhattam a föld alá. Mondták, nem jól áll a trágyarakás. Hogy állhatott volna? Talán már az ősmagyarok is így rakták halomba, ha egyáltalán rakták. Jött a büntetés. Fizettem. Mondták, ma reggel nem söpörte fel az udvart. Felsöpörtem én. Hiába, jött a büntetés. Fizettem. Ha meg nem volt, akkor kis időre, két-három hónapra kivontak a forgalomból. Már a faluból. Ott se volt rosszabb, a dutyiban. Enni csak adtak, dolgozni többet nem kellett. Hazajöttem. Kezdődött újra az egész. Mondták, a gabonát nem vetette el időben. Kioktattak. Elhittem. Városi ember is jobban tudhatja, mikor hogy kell vetni. Különben is mindent elhittem én akkoriban. Amit csak mondtak. Meg aztán fizettem. Egy időben összerakosgattam a cédulákat, írtam, számoltam, mennyi forintot gyűjtöttem be a nagykasszába. Hát hallja, sok földet össze lehetett volna venni azon.

— Nem akarok én hazudni, meg is mondom, nem szívleltem a szövetkezetet. Nem azért, mintha haragudtam volna azokra, akik beléptek, vagy akik kommandáltak, hanem mert nem tudtam megérteni. Magas volt mindig nekem. Én ragaszkodtam az enyimhez. Ha hiszi, ha nem, a „boldog esztendőben” annyian elszakadtak a faluból, hogy amerre mentek, lehetett volna belőlük csinálni egy szövetkezetet. Mindenfelé dolgoztak: Pesten, Miskolcon, a Dunántúlon, a bányákban, csak idehaza nem. Én akkor se mentem. Itt maradtam, itt húzzák már rám azt a pár kapa földet. Ha kibírtam eddig, akkor csakis így élhetek, így kell megélnem életem végéig. Adó az most is van. Negyvenkétezer forint. Fizetem, amíg bírom. Itt volt ez az eset, a Vincével. Amikor a lányom meghalt, visszapereltem tőle a földet. Enyém volt az mindig. Mi van abba?

— Az öregasszonnyal elvagyunk. Nincsen sok igényünk, ne háborgassanak fölölegesen bennünket. Ami terem, megterem, az adót talán mindig kifutja. S nekem még így is jó. Nem bírok én már másképpen létezni, élni se. Elmondok egy esetet. Nem azért, mintha érdekelne, mert az igazság, nem nagyon beszélgetek én senkivel. Szomszédolni se járunk, nincs is időm ilyesmire. De egy-két ember, ha eljön hozzám dologra, csak mond egyet-mást. Hát az alábbi történet Micsik Józseffel, aki felcsapott állatgondozónak a szövetkezetben. Van annak már négy esztendeje. Ott lakik az óbébai részen. A hajdani módosabb gazdák utcájában. Már csak azért mondom így, hogy maga is megértse. Hát ő is olyan volt, mint mink. Próbálgatta a földet, de nemigen sikeredett neki, nem lett szerencséje hozzá. Legatyásodott, tönkrement. Adósságot is csinált. A családja elhagyta. Nem kellett a föld senkinek. Ki halott még ilyet? Pedig a föld az sohasem bűnös, csak az ember. Aztán ez a Micsik belépett a kolhozba. Jó, hát próbálhatja, fiatalabb még tőlem, előtte a választás. Hanem ha hiszi, ha nem, a szomszédok még most se veszik tőle jó néven. Nem is köszönnek.

Kis Balázs azóta már megboldogult. Meglehet, még ott sem nyugszik. Pedig már igazán jó hozzá a föld, örökre betakarta.

Elmúlt a Kis Balázs-félék felett az idő. Kirekedtek a falu közösségéből, akik még élnek, küszködnek, szinte élőhalottak. Sokszor úgy hiszük, nem is emberek. Egy-egy emlékdarabkák, mint a német búcsú. Afelett is hogy elszaladtak az évek. Pedig hajdanán nagy divat volt. Különösen a svábok szerették. Novemberben, amikor már betakarítódott a határ, jutott idő a nótázásra, a cifrálkodásra, akkor mindig megtartották. Egy hétig ünnepeltek. Díszesen felöltöztek a legények és a lányok. Rezesbanda szólt, megjárta az utcákat, taposta a sarat, Szegedéből fogadták meg őket. Végigjárták a családokat, ettek-ittak, kugliversenyt tartottak. Egyszóval puccba vágta magát a falu. Májusfát állítottak a templom elé, díszes kalapot, szalagot húztak a tetejébe, sőt még virágcsokrot, rozmaringsokrot is kerítettek, és megkezdődött az árverés. Micsoda versengések voltak. Rangot jelentett a híres kugliversenyen is élre kerülni, és megnyerni a felkínált kost. A májusfa-árverésen meg mindig úgy csinálták, hogy a kalap egy fiúhoz, a rozmaringsokor meg egy lányhoz került. Jelképe volt ez a fiatalságnak, az útkezdésnek. Mert a falu már akkorra rendszerint összeadta ezeket a fiatalokat. Aztán nagy hejhujzás közben ismét elmentek a lányos házhoz, s ettek-ittak, mulatoztak. Hát így volt.

A szövekezzettel, ezzel az „új” szövetkezzettel billent jó útra a falu. Mert hogy elhagyták már a kátyút. S az emberek is ennek a közössel, változtatnak napról napra. Így mondja ezt a leghitelesebb tanú, Gyüreffy István, a volt elnök.

— Sokat megéltem én már nagyüzemben. Ismerem a fekete földeket, dolgoztam, jártam modernebb, előrehaladottabb faluban, gazdaságban. Itt nagyon nehéz. Eltelt rajtunk most négy esztendő, gondokkal, bajokkal és sikerekkel. A tagság kezdi megérteni, hogy mi is az a nagyüzem, hová, merre tart. Az igényekkel mérjük a holnapot. Közönyösekké voltak, meg kell tanítanunk őket, hogy a víz, a villany, a televízió, az autó, a külföldi utazások mind-mind elérhetőek, csak akarják. Mozduljanak ki a régi paraszti mivoltukból. Ez a legnagyobb tanulság. Ha sokszor kételkedem is, mindig meggyőznek. Legutóbb szintén megerősítettek hitemben. Egy öreg ember jött be a zárszámadás után. Nem akarta hinni, hogy mennyit keresett. Nem sok beszéddel élt, de megjegyeztem minden szavát. Így mondta: a mi emberünk vagy te, István. Aztán meggyőztek még az úttal is. Soha ilyen nem fordult elő, sem a falu történetében, sem a szövetkezet fennállása óta. Ötven parasztembert vittünk el az Adriához. Soha nem jártak még azon a tájon, nagyobb részükk csak hallott egyet s mást a tengerről, meg külföldről. És most a közös eljutott odáig, hogy megtisztelhetette ezeket a munkában elfáradt, keveset élt, kicsit-látott embereket. Jó volt.

PARASZT-ABBÁZIA

Jó emlékezetű nagyapám sohasem járt kívül a falu határán — csak az első világháborúban —, mégis a legszebb történeteket tőle hallottam a boszniai, hercegovinai égbe nyúló hegyekről, meg a messi Isonzóról, amelynek vizét gyakran pirosrá festette az agyonra kintzott magyar bakák vére. Tömörkény István is felvillantja azt az időt, a szigorú tájat, a novibazári tábornokot, ahová a vándorló fecskék megérkeznek, jó szerivel ott is maradnának, megöletve a kemény hidegtől, ha a hasonlóan szomorú sorsú katonák, idegenbe szakadt hazánkfiak nem istápolnák, nem dédelgetnék őket.

Hát ide igyekeztünk, erre a ritkán látott tájra. Február utolsó hetében indultunk. A hegyekkel már Novi Sad után találkoztunk. A csodálatos Pétervárad a legendás erőddel, titokzatos katakombáival, hangulatos fehér kövekből faragott szobraival köszöntött. Ismerősen. A szabadságharc idején, amikor a falu jószerivel négyesztendő volt, Kossuth Lajos sokat áldozott rá, helyrehozatta az erődöt, Péterváradot, amely a 48-as szabadságharc védőbástyája volt. A hangulatos Fruska Gora, amelyen szőlő, gyümölcs díszlik, szintén ismerős, hiszen a török előtti időben Szeged város urai a szerémségi hegyeken természetették meg az asztalukhoz szolgáló híres borokat. Aztán a szigorú Boszniában a magas hegyek jönnek elénk, a hajdani, régi idők illírek, kelták lakta tájaival, a hosszúra nyúló török uralom emlékeivel. Gombatetejű falusi templomok tűnedeznek, karcsú minaretek, a hegyoldalak apró házai és a kontyos szénaboglyak. A szláv törzsek 600-tól kezdve telepedtek meg itt, olykor-olykor a történelemben is nagyobb szerepet kaptak, mint például Kulin és Borics bán idején. Vak Béla királyunk is megjárta a szigorú hegyeket, bizony szomorú menethaladt errefelé, amikor a tatárjárás futásra kényszerítette. Házak kapaszkodnak a hegyoldalakra. Nincs kéményük, füstöl a tető, hosszú bugyogójú asszonyok, fehér kendővel a fejükön, mások meg hosszú szoknyában lépkednek a hegyi ösvényeken. Minduntalan úgy érzem, a szénaboglyáknak emberformája van. A hegyekről apró kis hegyi kocsik kocognak alá, parányi gumikerekeken. Mondjuk is rögtön:

— Ha itt szövetkezetek lennének, az állam nem győzné miből dotálni őket.

Elhagyjuk Szarajevót. A Neretva folyó mellett haladunk. A meredek hegyekről a szántók, a legelők szinte beleszüngenek a vízbe. Hova elhúzódott, hol megél az ember. Hiszen a hegyek is sokfélék. Szeldek, barátságosak, komorak, szigorúak az emberhez. Ahol a cserjék is nagy kínlódással élnek meg, a szürke kövek, szürke sziklák között, ott az ember már megtalálható. Ahol gyökeret ereszt egy-két fa, még ha elgömbül is, az ember ott már felépíti hajlékát. Szívósabb a fánál. Lassan összezsomognak a hegyek. Az utakat fenyőfák kísérik. Kert alakjuk van a földeknek. A folyó árterében megszaporodnak a fák. Megpillantjuk Pocsitej várát, legalábbis a maradványait: Látott valaha jobb napokat. Nagy Lajos halála után a királynék fogságáról vált nevezetessé. Az Anjou-család uralkodása idején mindig végvár volt ez a törökök ellen. Nagy Lajos halála után a rendek a 12 éves Máriát választották meg királynőnek, mellé Erzsébetet, amíg a kislány nagykorú nem lesz, teljhatalommal ruházták fel. Ezen a tájon lázadások ütötték fel fejüket, így aztán a két hölgy körútra indult, s eljutott Jakovo környékére. Velük volt a hűséges Garai nádor, aki miután megtámadták a királyné kíséretét az olaszok, igen vitézül vívott, jól verekedett, ám végül is elbukott. „A két királynőt” ebbe a várba hurcolták, bebörtönözték, sőt az anyakirálynőt itt fojtották meg. Máriával nem mertek végezni, mert Zsigmond király menyasszonya volt, s különben is Garai nádor fia már gyűjtötte a bosszúálló hadakat.

Közelebb már a tenger. A Neretva elmarad mellőlünk. Hangzik is:

— Ha még egyszer itt lesz ez a folyó, én beleugrom.

Citromfák, fügefák tűnnek fel. Tavaszzi zöldben, tavaszsi pompában állnak. Megjön a kedvünk.

— Mennyiért vennél egy holdat ebből?

A citromfákat bekontyolták, itt még télen védik a hidegtől. Aztán megint emelkedünk. Lajkóné mondja:

— Jaj, már megint pipiskedünk.

Más meg:

— Na, komám, ehhez a hegyhez boronálhatnál.

A harmadik:

— Nekem már tengeribetegségem van.

Lassan elérjük az Adriát. Pálmák, kaktuszok, s a csapkodó, morajló tenger. Zöld, kék a víz színe, minduntalan azt hisszük, beszél, dalol.

— Sós ez, beleönthetném a levesbe. Venni se kéne a boltból.

Zúg, morog, hánykolódik a víz. Csodálatos. A naplemente is. Giccs. Tisztára giccs. De feledhetetlen. Hajók, csónakok, jachtok sejlenek fel az erős kékségben.

— Ez mind víz?

— Az Adriai-tenger gyöngyszeme Split. Megelőztek már bennünket itt jóval a rómaiak s az avarok. Még a tatárok is eljutottak ideig. Az óvárosban Diokleciánusz császár uralkodásának emlékeire bukkanunk, a hatalmas, valamikori palotára. Van itt aranykapu, ezüstkapu, bronzkapu, kinek-kinek melyik tetszik. Aztán elérünk Rijekába (Fiuméba). És már mindjárt itt Opatija, Abbázia.

A kikötőben tengerjáró hajók. A város, Rijeka, a folyóról kapta nevét. Világváros. Nyüzsgés. Inkább Abbáziára várunk. Este fényfűzér kísér, szállodasorok. Régi mesékből, könyvekből, útleírásokból hallottunk róla. A valamikori urak téli rezidenciái, nyaralóhelyei. Mondják is:

— Ha a faluban nem is járt a gróf úr, itt biztosan megfordult.

Szállodák, szállodák, szállodasorok. Régi típusú épületek, bárók, éttermek s idegenforgalom. Gyöngyfűzér. Járunk mindenütt. A pálmafák alatt, az előkelő bárókban. Meghódítjuk magunknak. Szép itt. Ez az igazi, ez a paraszt-Abbázia.

Meglátogatjuk Isztriát. Halászfalvak egymás után. A családfők távol élnek az otthontól, a családi tűzhely melegétől, évenként egyszer jönnek haza. Járják a messi tengereket, igaz, egyre többjüket magához csábítja, magához köti Fiume és Pula. Egyhangú vidék, a földművelés nagyon kezdetleges.

Hosszú út vár ránk. Koper, Ljubljana és Bléd. Itt találkozunk Isonzóval. Ismerős, az első világháború idejében sokszor megátkozott vidék. Havas mezőkön járunk. S lassan-lassan búcsúzzunk a tájtól, indulunk vissza a kis faluba.

— Ez az út dupla öröm. Amikor eljöttem, örült az asszony, amikor meg hazamegyek, örül a kutya.

Nevetünk. Ami egész héten elmaradt, most már hangosan, jóízűen nevetni tudunk. Sőt, nótázni is. Este érünk a Fruska Gorához.

— Kimaradt egy kanyar, Imre.

— Nem baj, csak ki ne egyenesítsd.

Nyerges Jenőék még sohasem jártak külföldön. Most így vallanak:

— Nem engedte még meg a sorsom, hogy lássam a tengert. Azt sem, hogy külföldön járjak. Pedig lassan-lassan kitelek az életből, kifelé ballagok. Most megyek nyugdíjba. A legszebb ajándék volt ez a szövetkezettől, amit kaphattam valaha is.

— A növénytermesztésben dolgozom az asszonnyal. A második feleségem nékem, most járok először külföldön. Mondhatnám, ez a nászutunk. Sohasem tudjuk majd elfelejteni. Elmondhatjuk, egyszer láttuk a tengert.

Mire hazaértünk, itthon is kitavaszkodott. A bizni, küzdeni tudó emberekre mindig kitavaszkodik.

ELMENNEK A FECSKÉK

Az idevaló népség isten madárkáinak tiszteli a fecskéket, mivelhogy nemigen vigyáz azokra, csak a magasságos ég. Apró, puha kis madárkák és otthontalanok.

Ha ősz utolján elhidegül az idő, szárnyat bontanak, s mennek, mennek a hontalanok. De tavaszodván ismét visszajönnek, ficserkélésükkel felverik a házat. Mert a fecske az olyan madár, nem élne meg, ha egyszer is elmaradna az itteni világtól. Megfojtaná az idegenség.

Így meg elvan velük az ember, odaengedi az ereszek alá, az istállóba, ne árváskodjanak szegények.

Most, hogy a szüret ideje is eljött, s hulló levelekkel köszönt ránk a reggel, elmennek a fecskék. A gazda kiáll az ajtó elé, onnan figyelni készülődésüket. Szomorúság ül a tanyákra.

Béni János búcsúztatja övét:

— Kitejt nektek is, madárkáim. Költözhettek innen — szól utánuk.

Mert elbontják a tanyát. A közös hozzájárult a faluban való építkezéshez, s egész utcasorokat kitesznek az új szövetkezeti házak. Odatelepülnek Béniék.

Csakhogy a költözés nem megy olyan könnyen. Pitymallatkor mocorogni kezd az ember, majd szól asszonyának.

— Körüljáróm a tanyát.

Nem jut tovább, csak a kútig. Föderekakon kiszáradt vályú. Mikor ittak ebből az ő lovai? Megmarkolja egyik végét, földre billenti, majd lelöki a fatákolmányt, és rátelepszik. Körülötte csendes a világ. Ébredszik a mező, harmat ezüstje hull. A tanya hallgat. A jószágokat már elvitték tegnapelőtt, mára nem maradt csak néhány bútordarab, s apró holmi.

Innen a kúttól belefér szemébe az egész birtok.

— Milyen akkurátus — motyogja —, hanem mintha összemert volna.

Öreg tanya már ez. Nádfedelét az idő megmarta, most úgy mutatja magát, mint kopaszodó fejen a ritkás gyér hajzat. Oldalai megrepedeztek, megpihenhet benne a szél, valahogy meg is görbültek, mint munkás, öreg cselédek.

Mikor aztán elunja a nézelődést, odalép a kúthoz. Felhúz egy vödörrel, neki-támasztja a kávának, szétterpeszkedik, és nyakát lehajtva, nagy kortyokban nyeli a vizet. A maradékot kilötyyenti, leszereli a vödört, majd a kútostort is. Magasba lendül a kútgém, s onnan figyel a világba.

— El kell innen menni.

Kis ideig folt marad a tanya helyén, de a fű előbb-utóbb benövi, takarót borít rá, a traktorok felhasítják, hogy életet teremjen.

Nézi a bekötő utat, azon túl az őszbe fordult földeket. Hatalmas táblák köröskörül. Jó, hogy szét nem nyomták eddig a kis tanyát.

— Az utakat felszántják majd.

Könnyen meglehet, hogy mire legközelebb erre vetődik, már zöldell a vetés a bekötő út helyén. Pusztul az itteni világ. A fecskék elmentek, most a tanyákon a sor.

Béni János csak nézi, egyre nézi ütött-kopott birtokát. Úgy áll a kora reggelben, szembefordulva a házzal, mint tavasszal a tábla végénél, amelyből kimosta az életet a víz.

Kis tanya az övé, ott mindjárt a tízes dűlőben. Valamikor zsindeles volt még az óvilágban, de átalakították nádtetésre. Szoba, konyha, kamra, ennyi az egész. Akácfák nőnek körülötte.

Kijön az asszony. Agyterítőbe csavart batyut húz magával.

— Talán kezdhetnék, János.

Szétszedik az ágyat. Széket, asztalt, kanapét, kannát kivisznek az ajtó elé. A falba vert szögekről leakasztják a képet, ami még a császári és királyi hadsereg szolgálatában örökítette meg a gazdát egy pej lovon, valamint az egybekelésről tanúskodó fotográfiákat. Fordul a kocsi odakint, megérkezett a segítség.

— Hát vigyük, János?

— Vigyük!

Több szó nem is igen esik. A laposkocsi lassan megtelik.

Mire az építőbrigád megérkezik, majdhogy indulhatnának. De ráér az még, nem szaladnak a házak. A gazda összeszedi a régi kalendáriumokat, innen-onnan újságpapír, ócska kacat kerül. Csomóba löki a faltól távolabb, és gyufát gyújt alá. Mindaz aztán, ami nem éri meg a fáradságot, hogy a faluba eljusson, itt leli halálát.

Odébb szalonnázik a brigád.

— Ugye sajnálod? — így a brigádvezető.

— Az enyém volt. Neked nem sokat jelent, egy nap alatt szétveritek. De az enyém volt.

János elindul. Fel kell szedni még azt a kevés kukoricát a pitvarból.

— Lassan majd indulhatnánk — szól a kocsis.

— Indulhatunk.

De nem mozdul. Kínálja sorban a cigarettát.

Az asszony már a kocsi tetején ül. Törölgeti a szemét. Alig emelkedik ki a holmik közül.

Munkához lát a brigád. Két fiatalabb legény fent óvatoskodik a tetőn. A tanyasi emberek meg állnak mereven. Nézik a bontást. Béni János csendben megemeli kalapját, lecsúsztatja combja mellé.

— Áldás volt rajta, megéltünk benne.

Aztán már hull a nád. Tűzre dobják. Elkorhadt, meggyengült szálak, moha lepte tető, mire lenne jó?

Bontják a falat. Por kering. Leülepszik a kocsikra, a holmikra. A tanya mégiscsak velük megy.

Nyikorog a szekér. Egy-egy döccenés, és összeütődnek az edények. Három paraszt lépdel a kerekek után. Néha hátrakapják fejüket, elnéznek a tanya irányába.

Remegnek az útszéli fák. Lábuk alá perdül az ősz. Ritka sorokban kelt ki a búza, ha megjönnek majd az esők, utána kell pergetni a szemet.

— Aztán boldogulj odabenn, János!

— Tarts meg jól emlékezetedben bennünket!

Béni János felkuporodik az ülésre. Eszében járnak itt töltött évei. Tanyázgatások télen, disznótorok, mulatságok. Sorra futnak el szeme előtt a képek.

— Ne lógasd az orrod, mert még leesik! — vidámkodik a kocsis.

Mintha a határnak beszélne. Füstölnek. Hosszú az út a városig.

— Késnek az őszi esők.

— Se villany, se televízió, az ember úgy él, akár a remete.

Béni János figyel. Mindjárt célhoz érnek. Szeme előtt kirajzolódik az itteni ház. Takaros épület. Nagy ablakok vannak rajta, tetejét meg palából rakták. A tanyához hasonlítva kastélynak beillő.

Megállnak. Nyitni kell a kaput. Aztán már — úgy hozza az illem is — koccintani lehet.

— Az új házra, János!

Belül tisztaság, rend. A falak kipiktorolva, fényesre kefélve a padló. Hordják, rendezik a bútorokat. Lassacskán helyére talál minden. Igaz, nem új darabok, még a tanyai életből valók.

— A költözésre.

Minden furcsának, ismeretlennek tűnik. Járkálnak félszegen, mintha nem is magukéban volnának. Hangjukat halkabbra fogják.

Kint az udvaron szanaszét minden. Fatökök, amoda egy szánkó, odébb magtisztító, tökök szétgurulva. A gazda szemet szór a jószágnak. Rendezget még egy kis ideig a nagy összevisszaságban, de az este beparancsolja.

A konyhában sámlira telepszik.

— A jövő héten vehetnék egy rádiót.

— Vehetünk éppenséggel.

— Oda gondoltam mindjárt, oda az ágy mellé.

Az asszony felgyújtja a villanyt. Ülnek a fényben. A fáradt, kemény vonások lágyabbá lesznek.

— Jó ez a villany.

Később, vacsora után begyűjtanak a fürdőszoba kályhájába. Meleg vizet engednek a kádba. Az első Jánosé. Az ajtón áthallik, hogy lubickol, mint egy gyerek. Repedezett tenyerét most puhára áztatja a víz, ujjai hegyén a bőrt ráncba szalasztja.

Mielőtt eloltaná a villanyt, odaszól asszonyának.

— Na, számold meg a gerendákat, s igaz lesz az álmod.

— De hiszen nincsenek.

— Ilyen lakásban minek is lennének?

Forgolódnak. Kerüli őket az álom.

— Te János — suttogja később az asszony —, ugye visszajönnek a fecskék.

— Aligha. Ámbár tavasszal idetévedhet egynéhányuk...

(Folytatjuk.)

Költészet- és zenekedvelők szíves figyelmébe!

Az irodalom ínyencei a legjobb magyar előadóművészek interpretálásában gyönyörködhetnek.

Zrínyi Miklós, Berzsenyi Dániel, Arany János, Vörösmarty Mihály, Ady Endre, Radnóti Miklós, Tóth Árpád, Babits Mihály, József Attila, Illyés Gyula, Juhász Ferenc, Garai Gábor, Váci Mihály legszebb verseiben.

A zenebarátok pedig Beethoven, Schumann, Schubert, Liszt, Haydn, Bartók, Kodály és más jeles szerzők lemezeiben, továbbá klasszikus operaszettekben.

Művészlemez és irodalmi hanglemez igényes választékban kaphatók szaküzleteinkben.

Gondoljon a közeledő hosszú estére!

Szaküzleteink:

Szeged, Kárász u. 3. Hangszeráruda,

Hódmezővásárhely, Lenin u. 1.

Rádió-Villamossági Szaküzlet,

Makó, Lenin tér 11.

Rádió-Villamossági Szaküzlet,

Szentes, Petőfi u. 1.

Rádió-Villamossági Szaküzlet.

